

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

M. Tvllii Ciceronis Epistolae

Cicero, Marcus Tullius

Halae Magdebvrgicae, MDCCLVII.

VD18 12794317

M. Tvllii Ciceronis Epistolarvm Ad Terentiam Vxorem, Liber
Qvartvsdecimvs.

urn:nbn:de:gbv:45:1-17061

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM

AD
TERENTIAM VXOREM,
LIBER QVARTVSDIVMVS.

I ARGVMENTVM.

Ab exule scripta, querula; deinde de spe restitutionis, utcumque exigua: de familia, de pestilentia, Plancii officiis, Pisonis humanitate, & aliis agit.

TVLLIVS TERENCEM SVAE, TVLLIOLAE SVAE,
CICERONI SVO S. D.

ET litteris multorum, & sermone omnium perfertur ad me, incredibilem tuam virtutem, & fortitudinem esse: teque nec animi, nec corporis laboribus defatigari. Me miserum! te ista virtute, fide, probitate, humanitate, in tantas ærumnas propter me incidisse! Tulliolamque nostram, ex quo patre tantas voluptates capiebat, ex eo tantos percipere luctus! Nam quid ego de Cicero- ne dicam? qui cum primum sapere cœpit, acerbissimos dolores, miseriasque percepit. Quæ si, ut tu scribis, fato facta putarem, ferrem paullo facilius: sed omnia sunt mea culpa commissa, qui ab his me amari putabam, qui invi-
b. debant: eos non sequebar, qui petebant. Quod si nostris consiliis usi essemus, neque apud nos tantum valuisset sermo, aut stultorum amicorum, aut improborum; beatissimi viveremus. nunc, quum sperare nos amici jubent, dabo operam, ne mea valitudo tuo labori desit. Res quanta sit, intelligo; quantoque fuerit facilius manere domi, quam redire. Sed tamen, si omnes tribunos plebis habemus, si Lentulum tam studiosum quam videtur, si vero etiam Pompejum, & Cæsarem: non est desperandum. De familia, quomodo placuisse amicis scribis, faciemus. De loco nunc quidem

quidem jam abiit pestilentia: sed quamdiu fuit, me non attingit. Plancius, homo officiosissimus, me cupit esse se-
eum: & adhuc retinet. Ego volebam loco magis deserto
esse in Epiro, quo neque Hispo ^{a)} veniret, nec milites: sed
adhuc Plancius me retinet. sperat posse fieri, ut mecum in
Italiam decedat. Quem ego diem si videro, & si in vestrum
complexum venero, ac si & vos, & me ipsum recuperaro
fatis magnum mihi fructum videbor percepisse, & vestrae
pietatis, & meae. Pisonis humanitas, virtus, amor in omnes
nos, tantus est, ut nihil supra possit. Utinam ea res ei vo-
luptati sit! gloriae quidem video fore. De Q. fratre nihil
ego te accusavi: sed vos, cum praesertim tam pauci sitis,
volui esse quam conjunctissimos. Quibus me voluisti age-
re gratias, egi, & me a te certiore factum esse scripsi.
Quod ad me, mea Terentia, scribis, te vicum venditurum: ^{p.}
quid, obsecro te, (me miserum!) quid futurum est? Et, si ²³³
nos premet eadem fortuna, quid puero misero fiet? Non ^a
queo reliqua scribere (tanta vis lacrymarum est) neque te
in eundem fletum adducam. Tantum scribo: si erunt in
officio amici, pecunia non deerit. si non erunt, tu efficere
tua pecunia non poteris. Per fortunas miseras nostras, vi-
de, ne puerum perditum perdamus. cui si aliquid erit:
ne egeat, mediocri virtute opus est, & mediocri fortuna,
ut cetera consequatur. Fac valeas, & ad me tabellarios
mittas, ut sciam, quid agatur, & vos quid agatis. Mihi
omnino jam brevis expectatio est. Tulliolarum, & Ciceroni
salutem dic. Valere. D. a. d. vi kalendas Decembres, Dyr-
rachii. Dyrrachium veni, quod & libera civitas est; & in
me officiosa, & proxima Italiae. Sed si me offendet loci ce-
lebritas, alio me conferam, ad te scribam.

ARGVMENTVM.

2

*Brevitatem litterarum excusat: Pisonis generi officia laudat:
dolet Terentiae vicem: rogat ne suam dotem projiciat, &
ut valetudini suae consulat.*

Dd 2

TVL-

---

a) Hyp'v.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE, TVLLIOLAE,
ET CICERONI SVIS, S. D.

NOLI putare, me ad quemquam longiores epistolas scribere, nisi, si qui *b)* ad me plura scripsit, cui puto rescribi oportere. Nec enim habeo, quid scribam! nec hoc tempore quidquam difficilius facio. Ad te vero, & ad nostram Tulliolam non queo sine plurimis lacrymis scribere. Vos enim video esse miserrimas, quas ego beatissimas semper esse volui, idque praestare debui: & nisi tam timidi fuissetem, praestitissetem. Pisonem nostrum *b.* merito ejus amo plurimum. Eum, ut potui, per litteras cohortatus sum, gratiasque egi, ut debui. In novis tribunis plebis intelligo spem te habere. id erit firmum, si Pompeji voluntas erit. sed Crassum tamen metuo. A te quidem omnia fieri fortissime, & amantissime video: nec miror: sed mæreo casum ejusmodi, ut tantis tuis miseriis meæ miseriæ sublevantur *c)*. Nam ad me P. Valerius, homo officiosus, scripsit, id quod ego maximo cum fletu legi, quemadmodum a Vestæ ad tabulam Valeriam ducta esset. Hem, mea lux, meum desiderium, unde omnes opem petere solebant! te nunc, mea Terentia, sic vexari, sic jacere in lacrymis, & fordibus! idque fieri mea culpa, qui ceteros servavi, ut nos periremus! Quod de domo scribis, hoc est, de area: ego vero tum denique mihi videbor restitutus, si illa nobis erit restituta. Verum hæc non sunt in nostra manu. Illud doleo, quæ impensa facienda est, in ejus partem, te miseram, & despoliatam venire. Quod si conficitur negotium, omnia consequemur. sin eadem nos fortuna premet, etiamne reliquias tuas miseras *d)* projicies? Obsecro te, mea vita, quod ad sumptum attinet, sine alios, qui possunt, si modo volunt, sustinere: & valitudinem istam infirmam, si me amas, noli vexare. Nam mihi ante oculos dies, noctesque

*b) quis.**c) sublevantur.**d) misera.*

Et esque versaris. Omnes labores te excipere video. timeo, ut sustineas. sed video in te esse omnia. Quare, ut id, quod speras, & quod agis, consequamur, servi validitudini. Ego, ad quos scribam, nescio nisi ad eos, qui ad me scribunt, aut ad eos, de quibus ad me vos aliquid scribitis. Longius, quum ita vobis placet, non discedam: sed velim, quam sapissime litteras mittatis, praesertim si quid est firmitus, quod speremus. Valete, mea desideria, valete. a. d. III nonas Octobr. Thessalonica. ^{p-234}_{a.}

ARGVMENTVM.

3

Sua culpa factum dolet, ut in tantas miseras inciderint. Dein ad capita epistolae uxoris respondet ita, ut nimium pro se dolorem ferat, eique pene succumbat.

TVLLIVS TERENCE. ET TVLL. ET CICE-
RONI SVIS, S.D.

ACCEPI ab Aristocrito tris epistolas, quas ego lacrymis prope delevi. Conficior enim mærore, mea Terentia: nec meæ me miseræ magis excruciant, quam tuæ, vestraeque. Ego autem hoc inferior sum, quam tu, quæ es miserrima, quod ipsa calamitas, communis est utriusque nostrum: sed culpa mea propria est. Meum fuit officium, vel legatione vitare periculum; vel diligentia, & copiis resistere; vel cadere fortiter. hoc miserius, turpius, indignius nobis nihil fuit. Quare cum dolore conficiar, tum etiam pudore. Pudet enim me uxori meæ optimæ, suavissimis liberis, virtutem, & diligentiam non præstitisse. Nam mi ante oculos dies noctesque versatur squalor vester, & mæror, & infirmitas validitudinis tuæ: spes autem salutis pertenuis ostenditur. Inimici sunt multi: invidi pene omnes. Ejicere nos magnum fuit, excludere facile est. Sed tamen quamdiu vos eritis in spe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidisse videantur. Ut tuto sim, quod laboras, id mihi nunc facillimum est: quem etiam inimici volunt vivere in his tantis miseriis. Ego tamen faciam,

Dd 3

quæ

quæ præcipis. Amicis, quibus voluisti, egi gratias: & eas litteras Desippo e) dedi: meque de eorum officio b. scripsi a te certiore esse factum. Pisonem nostrum mirifico esse studio in nos, & officio, & ego perspicio, & omnes prædicant. Dii faxint, ut tali genero mihi præfenti tecum simul, & cum liberis nostris frui liceat! Nunc spes reliqua est in novis tribunis plebis & in primis quidem diebus. Nam si inveterarit, actum est. Ea re ad te statim Aristocritum misi, ut ad me continuo initia rerum, & rationem totius negotii posses scribere: etsi Desippo quoque ita imperavi, statim ut recurreret: & ad fratrem misi, ut crebro tabellarios mitteret. nam ego eo nomine sum Dyrrachii hoc tempore, ut quam celerrime, quid agatur, audiam, & sum tato. Civitas enim hæc semper a me defensa est. Cum inimici nostri venire dicentur, tum in Epirum ibo. Quod scribis, te, si velim, ad me venturam: ego vero, cum sciam magnam partem istius oneris abs te sustineri, te istic esse volo. Si perficitis quod agitis: me ad vos venire oportet. sin autem. sed nihil opus est reliqua scribere. Ex primis, aut summum secundis litteris tuis constituere poterimus, quid nobis faciendum sit. Tu modo ad me velim omnia diligentissime perscribas: etsi magis jam rem, quam litteras, debeo spectare. Cura, ut valeas, & ita tibi persuadeas, mihi te carius nihil esse, nec umquam fuisse. Vale mea Terentia, quam ego videre videor. itaque debilitor lacrymis. Vale. Pridie kalendas Decembr.

4

ARGUMENTVM.

Respondet ad varia Terentia non solum dolenter, sed etiam molliore, quam virum decebat, animo.

TVLLIUS

---

e) Dexippo.

TULLIVS TERENTIAE, ET TULLIOLAE,
ET CICERONI SVIS, S.P.D.

EGO minus saepe ad vos do litteras, quam possum, propterea quod cum omnia mihi tempora sunt misera, tum vero cum aut scribo ad vos, aut vestras lego, conficior lacrymis, sic, ut ferre non possim. Quod utinam minus vitae cupidi fuissetus! certe nihil, aut non multum^{p. 235 a.} in vita mali vidissetus. Quod si nos ad aliquam alicujus commodi aliquando recuperandi spem fortuna reservavit; minus est erratum a nobis. si f) haec mala fixa sunt; ego vero te quam primum, mea vita, cupio videre, & in tuo complexu emori: quum neque dii, quos tu castissime coluisti; neque homines, quibus ego servivi, nobis gratiam rerulerunt. Nos Brundisii apud M. Lenium Flaccum dies XIII fuimus, virum optimum: qui periculum fortunarum, & capitis sui praeter mea salute neglexit: neque legis improbissimae poena deductus est, quo minus hospitii, & amicitiae jus, officiumque praestaret. Huic utinam aliquando gratiam referre possimus! Habebimus quidem semper. Brundisio profecti sumus a. d. v kalendas Maji. per Macedoniam Cyzicum petebamus. O me perditum! O afflictum! quid nunc rogem te, ut venias, mulierem agram, & corpore, & animo confectam? non rogem? sine te igitur sim? Opinor, sic agam. si est spes nostri reditus, eam confirmes, & rem adjuves. sin, ut ego metuo, transactum est, quoquo modo potes, ad me fac venias. Unum hoc scito: si te habebo, non mihi videbor plane perisse. Sed quid Tulliola g) mea fiet? jam id vos videte: mihi deest consilium. Sed certe, quoquo modo se res habebit, illius misellae & matrimonio, & famae serviendum est. Quid? Cicero meus quid aget? Iste vero sit in sinu semper, & complexu meo. Non queo plura jam scribere: impedit mæror. Tu quid egeris, nescio: utrum aliquid teneas, an, quod metuo, plane sis spoliata. Pisonem, ut scribis, b!

D d 4

spe.

f) sin.

g) quid de Tulliola.

spero fore semper nostrum. De familia liberata, nihil est, quod te moveat. Primum, tuis ita promissum est, te facturam esse, ut quisque esset meritis. Est autem in officio adhuc Orpheus: præterea magnopere nemo ceterorum fervorum. Ea causa est *b*), ut, si res a nobis abesset, liberti nostri essent, si obtinere potuissent: sin ad nos pertraherent *i*), fervirent, præterquam oppido pauci. Sed hæc minora sunt. Tu quod me hortaris, ut animo sim magno, & spem habeam recuperandæ salutis: id velim sit ejusmodi, ut recte sperare possimus. Nunc, miser, quando tuas jam litteras accipiam? quis ad me perferet? quas ego expectassem Brundisii, si esset licitum per nautas, qui tempestatem prætermittere noluerunt. Quod reliquum est, sustenta te, mea Terentia, ut potes. honestissime viximus: floruimus. non vitium nostrum, sed virtus nostra nos afflixit. peccatum est nullum, nisi quod non una animam cum ornamentis amisimus. Sed si hoc fuit liberis nostris gratius, nos vivere: cetera, quamquam ferenda non sunt, feramus. Atque ego, qui te confirmo, ipse me non possum. Clodium Philetærum, quod validudine oculorum impediabatur, hominem fidelem, remisi. Sallustius officio vincet omnes. Pescennius est perbenivulus nobis: quem semper spero tui fore observantem. Sicca dixerat se mecum fore: sed Brundisio discessit. Cura, quoad potes, ut valeas: & sic existimes, me vehementius tua miseria, quam mea commoveri. Mea Terentia, fidissima, atque optima uxor, & mea carissima filiola, & spes reliqua nostra, Cicero, valete. Pridie kalendas Maji Brundisio.

5

ARGUMENTVM.

Reditum ex provincia significat: Terentia diligentiam in scribendo laudat: quæ fieri velit de Preciana auctione, mandat.

M. T. C.

b) præterea *m. nemo. Ceterorum s. e. c. e.*

i) Grævius sic interpungit: *Sin; (sc. res non abesset) ad nos pert.*

M. T. C. TERENTIAE ET TVLL. SVIS,
S. P. D.

p.
236
a.

SI tu, & Tullia, lux nostra valetis, ego & suavissimus Cicero, valemus. Pridie idus Octobres Athenas venimus, cum sane adversis ventis usi essemus, tardeque, & incommode navigassemus. De nave exeuntibus nobis Acastus cum litteris praesto fuit uno & vicesimo die, sane strenue. Accepi tuas litteras, quibus intellexi, te vereri, ne superiores mihi redditae non essent. Omnes sunt redditae: diligentissimeque a te perscripta sunt omnia: idque mihi gratissimum fuit. Neque sum admiratus, hanc epistolam, quam Acastus attulit, brevem fuisse. jam enim me ipsum exspectas, sive nos ipsos, qui quidem quam primum ad vos venire cupimus: etsi in quam rempublicam venimus, intelligo. cognovi enim ex multorum amicorum litteris, quas attulit Acastus, ad arma rem spectare: ut mihi, cum venero, dissimulare non liceat, quid sentiam. Sed, quum subeunda fortuna est, eo citius dabimus operam, ut veniamus, quo facilius de tota re deliberemus. Tu velim, quod commodo valitudinis tuae fiat, quam longissime poteris, obviam nobis properes. De hereditate Preciana, quae quidem mihi magno dolori est, (valde enim illum amavi) sed hoc velim cures: si auctio ante meum adventum fiet, ut Pomponius, aut, si is minus poterit, Camillus nostrum negotium curet. Nos cum salvi venerimus, reliqua per nos agemus. Sin tu jam Roma profecta eris, tamen curabis, ut hoc ita fiat. Nos, si dii adjuvabunt, circiter idus Novembres in Italia speramus fore. Vos, mea suavissima, & optatissima Terentia, & b. Tulliola, si nos amatis, curate ut valeatis. Athenis, a. d. xv kalendas Novembr.

ARGVMENTVM.

6

Excusat infrequentiam litterarum: ut satisfiat, cui debebat, monet: gratias agi ab sua, non miratur: Pollicem exspectat.

Dd 5

M. T. C.

M. T. C. TERENCEM, ET TULLIAM, S. P. D.

NEC sæpe est, cui litteras demus: nec rem habemus ullam, quam scribere velimus. Ex tuis litteris, quas proxime accepi, cognovi, prædium nullum vānīre potuisse. Quare videatis velim, quomodo satisfiat ei, cui scitis me satisfieri velle. Quod nostra tibi gratias agit, id ego non miror te mereri, ut ea tibi merito tuo gratias agere possit. Pollicem, si adhuc non est profectus, quam primum fac extrudas. Cura, ut valeas. idibus Quintil.

7

ARGUMENTVM.

Sollicitudinem deposuisse significat cum causa illius. Ut forti animo sit, & valetudinem curet, hortatur.

M. T. C. TERENCEM SVAE, ET TVLL. S. P. D.

OMNES molestias, & sollicitudines, quibus & te miserimam habui, id quod mihi molestissimum est, Tulliolamque *k*), quæ nobis nostra vita dulcior est, deposui, & ejeci. Quid causæ autem fuerit, postridie intellexi, quam a vobis discessi. *χολήν ἀκρατον* noctu ejeci. statim ita sum levatus, ut mihi deus aliquis medicinam fecisse videatur. Cui quidem tu deo, quemadmodum soles, pie & caste satisfacias, id est, Apollini & Æsculapio. Navem spero nos valde bonam habere; in eam simulatque conscendi, hæc scripsi. Deinde conscribam ad nostros familiares multas epistolas, quibus te, & Tulliolam nostram diligentissime commendabo. Cohortarer vos, quo *l*) animo fortiore essetis, nisi vos fortiores cognossem, quam quemquam virum. Et tamen ejusmodi spero negotia esse, ut & vos istic commodissime sperem esse, & me ali-
^{p.} quando cum similibus nostri rempublicam defensuros *m*).
²³⁷ Tu primum valetudinem tuam velim cures: deinde, tibi si videbitur, villis iis utere, quæ longissime aberunt a militibus. Fundo Arpinati bene poteris uti cum familia urbana.

k) & Tulliolam. *l*) quæd. *m*) defensurum.

hana, si annona carior fuerit. Cicero bellissimus tibi salutem plurimam dicit. etiam atque etiam vale. D. III idus Jun.

ARGVMENTVM. 8

Hortatur, ut valetudinem curet, & si quid novi, pergat scribere. Ante Pharsalicam pugnam.

M. T. C. TERENTIAE, S. P. D.

SI vales, bene est: ego valeo. Valitudinem tuam velim cures diligentissime. Nam mihi & scriptum, & nuntiatum est, te in febrim subito incidisse. Quod celeriter me fecisti de Cæsaris litteris certiolem, fecisti mihi gratum. Item posthac, si quid opus erit, si quid acciderit novi, facies ut sciam. Cura, ut vales. Vale. D. III nonas Jun.

ARGVMENTVM. 9

Significat dolorem suum ex Dolabellæ generi & Tullia valetudine. Post pugnam Pharsalicam.

M. T. C. TERENTIAE, S. P. D.

AD ceteras meas miseras accessit dolor e Dolabellæ valetudine, & Tullia n). omnino de omnibus rebus, nec quid consilii capiam, nec quid faciam, scio. Tu velim tuam, & Tullia valetudinem cures. Vale.

ARGVMENTVM. 10

Ut cum Attico, ad quem scripserat consilium suum, agat, admonet. Tertio belli anno, Cæsare dictatore II.

M. T. C. TERENTIAE SVAE, S. P. D.

QUOD fieri placeret, scripsi ad Pomponium serius, quam oportuit. Cum eo si locuta eris, intelliges, quid fieri velim. Apertius scribi, quum ad illum scripseram, necesse non fuit. De ea re, & de ceteris rebus, b. quam primum velim nobis litteras mittas. Valitudinem tuam cura diligenter. Vale. septimo idus Quintil.

ARGVMENTVM. 11

Tulliam ad se venisse dicit: sibi autem in animo esse filium ad Cæsarem mittere. eodem anno.

M. T. C.

n) dolor & e Dol. v. & e Tullia.

M. T. C. TERENCEM SVAE, S. P. D.

SI vales, bene est: valeo. Tullia nostra venit ad me pridie idus Junii: cujus summa virtute, & singulari humanitate, graviore etiam sum dolore affectus, nostra factum esse negligentia, ut longe alia in fortuna esset, atque ejus pietas, ac dignitas postulabat. Nobis erat in animo, Ciceronem ad Caesarem mittere, & cum eo Cn. Sallustium. Si profectus erit, faciam te certiore. Valitudinem tuam cura diligenter. Vale. xvii. kalendas Quintil.

12

ARGUMENTVM.

Scripta epistola ante superiorem post Pharsalicam pugnam, qua gratulationi Terentiae, quod liberatus periculis in Italiam redierit, respondet.

M. T. C. TERENCEM, S. P. D.

QUOD nos in Italiam salvos venisse gaudeas; perpetuo gaudeas velim. Sed perturbati dolore animi, magnisque injuriis, metuo ne id consilii ceperimus, quod non facile explicare possimus. Quare, quantum potes, adjuva. Quid autem possis, mihi in mentem non venit. in viam quod te des hoc tempore, nihil est: & longum est iter: & non tutum: & non video, quid prodesse possis, si veneris. Vale. D. prid. nonas Novemb. Brundisio.

13

ARGUMENTVM.

Permittit uxori, ut de nuntio remittendo consilium capiat ex tempore. Caesare dictatore iterum.

M. T. C. TERENCEM, S. P. D.

QUOD scripsi ad te proximis litteris de nuntio remittendo, quæ sit istius vis hoc tempore, & quæ concitatio multitudinis, ignoro. Si metuendus iratus est, quies tamen ab illo fortasse nascetur o). Totum judicabis, quale fit: & quod in miserrimis rebus minime miserum purabis, id facies. Vale. vi idus Quintil.

AR-

o) Græv. probat cum J. F. Gron. lectionem libri Manutiani: *si m. i. e., quiesces; i. e. non remittes nuntium: tamen ab illo nascetur. sc. causa divortii. Ipse faciet divortium.*

Cum Cæſar Rubiconem tranſiſſet, & Pompejus fugiſſet cum ſenatu ex urbe, monet ſuas, ut cum amicis conſultent, maneanthe Cæſare adventante, qn diſcedant ex urbe.

TVLLIVS TERENTIAE, ET PATER TVLLIOLAE, DVABVS ANIMIS SVIS: ET CICERO MATRI OPTIMAE, SVAVISS. SORORI, S.P.D.

SI vos valetis, nos valemus. Veſtrum jam conſilium eſt, non ſolum meum, quid ſit vobis faciendum. Si ille Romam modeſte venturus eſt: recte in præſentia domi eſſe poteſtis: ſi homo amens diripiendam urbem daturus eſt, vereor, ut Dolabella ipſe fatiſ nobiſ prodeſſe poſſit. Etiam illud metuo, ne jam intercludamur, ut, cum velitiſ exire, non liceat. Reliquum eſt, quod ipſæ optime conſiderabitiſ, veſtri ſimileſ fæminæ ſintne Romæ. Si enim non ſunt, videndum eſt, ut honeſte voiſ eſſe poſſitiſ. Quomodo quidem nunc ſe reiſ habet, modo ut hæc vobiſ loca tenere liceat, belliffime vel mecum, vel in noſtriſ prædiſ eſſe poteritiſ. Etiam illud verendum eſt, ne brevi tempore fameſ in urbe ſit. Hiſ de rebus velim cum Pomponio, cum Camillo, cum quibuſ vobiſ videbitur, conſideretiſ. ad ſummam, animi fortiſ ſitiſ. Labienuſ rem meliorem fecit. Adjuvat etiam Piſo, quod ab urbe diſcedit, & ſceleris condemnat generum ſuum. Voi� meæ cariffimæ animæ, quam ſæpiſſime ad me ſcribite, & voi� quid agatiſ, & quid iſtic agatur. Quintuſ pater, & filiſ, & Rubuſ vobiſ ſalutem dicunt. Valete. viii kalend. Quintil. Menturniſ.

Conſilium de filio ad Cæſarem mittendo mutatum ſignificat.

M. T. C. TERENTIAE SVAE, S. P. D.

SI vales, bene eſt. Conſtitueramuſ, ut ad te antea ſcripſeram, obviam Ciceronem Cæſari mittere; ſed muta-

vimus consilium, quia de illius adventu nihil audiebamus. De ceteris rebus, etsi nihil erat novi, tamen quid velimus, & quid hoc tempore putemus opus esse, ex Sicca poteris cognoscere. Tulliam adhuc mecum teneo. Valitudinem tuam cura diligenter. Vale. XII kalendas Quintil.

16

ARGUMENTVM.

De litteris: de Volumnia: de suo dolore.

M.T.C. TERENCEM SVAE, S.P.D.

SI vales, bene est: valeo. Etsi ejusmodi tempora nostra sunt, ut nihil habeam, quod aut a te litterarum expectem, aut ipse ad te scribam: tamen nescio quomodo & ipse vestras litteras expecto, & scribo ad vos, cum habeo, qui ferat. Volumnia debuit in te officiosior esse, quam fuit, & idipsum, quod fecit, potuit diligentius facere, & cautius: quamquam alia sunt, quae magis curemus, magisque doleamus. Quae me ita conficiunt, ut ii voluerunt, qui me de mea sententia detruserunt. Cura, ut valeas. Pridie kalend. Januar.

17

ARGUMENTVM.

Nil esse ait quod scribat. quomodo ipse sit, ex Lepta & Trebatio posse cognosci.

M.T.C. TERENCEM SVAE, S.D.

SV.B.E.V. Si quid haberem, quod ad te scriberem, facerem id & pluribus verbis, & saepius. Nunc quae sunt negotia, vides. Ego autem quomodo sim affectus, ex Lepta & Trebatio poteris cognoscere. Tu fac, ut tuam & Tulliae valitudinem cures. Vale.

18

ARGUMENTVM.

Ejusdem argumenti est, cujus erat epist. XIV, quippe permittit suis, quid faciendum videatur, adventante ad urbem Cesare.

TVL.

TULLIVS TERENTIAE SVAE, ET PATER SVA-
VISS. FILIAE TVLLIOLAE, CICERO MA-
TRI, ET SORORI, S. P. D.

p.
239
a.

CONSIDERANDVM vobis etiam, atque etiam, ani-
mae meae, diligenter puto, quid faciatis: Romane si-
tis, an mecum in aliquo tuto loco. Id non solum meum
consilium est, sed etiam vestrum. Mihi veniunt in men-
tem haec: Romae vos esse tuto posse per Dolabellam, eam-
que rem posse nobis adiumento esse, si quae vis, aut si quae
rapinae fieri coeperint. Sed rursus illud me movet, quod
video, omnes bonos abesse Roma, & eos mulieres suas se-
cum habere. Haec autem regio, in qua ego sum, nostro-
rum est cum oppidorum, tum etiam praediorum: ut &
multum esse mecum, & cum abieritis, commode & in no-
stris esse possitis. Mihi plane non satis constat adhuc, u-
trum sit melius. Vos videte, quid aliae faciant isto loco
faeminae: & ne, cum velitis, exire non liceat. id velim di-
ligenter etiam atque etiam vobiscum, & cum amicis con-
sideretis. Domus ut propugnacula, & praesidium habeat,
Philotimo dicetis. Et velim tabellarios instituatibus certos,
ut quotidie aliquas a vobis litteras accipiam. Maxime au-
tem date operam, ut valeatis, si nos vultis valere. VIII kal.
Formiis.

ARGVMENTVM.

19

*Dolorem ex valetudine filiae, quae cum patre Brundisii post
Pharsalicam cladem erat, significat: addit de propioris
accessus impedimentis.*

M. T. C. TERENTIAE, S. D.

IN maximis meis doloribus excruciat me valitudo Tul-
liae nostrae. De qua nihil est, quod ad te plura scribam.
tibi enim aequae magnae curae esse certo scio. Quod me
propius vultis accedere, video ita esse faciendum. etiam
ante fecissem: sed me multa impedierunt, quae ne nunc
quidem expedita sunt. Sed a Pomponio exspecto litteras, b.
quas

quas ad me quam primum perferendas cures velim. Da operam ut valeas.

20

ARGUMENTVM.

Recreatus litteris Caesaris, non dubitat propius accedere. Parari ergo omnia in Tusculano jubet.

M. T. C. TERENCEM SVAE, S. P. D.

IN Tusculanum nos venturos putamus aut nonis, aut postridie. ibi ut sint omnia parata. Plures enim fortasse nobiscum erunt, & ut arbitror, diutius ibi commorabimur. Labrum si in balineo non est; ut sit. item cetera, quæ sunt ad victum, & ad valitudinem necessaria. Vale. kal. Octobr. de Venusino.

21

ARGUMENTVM.

Ejusdem temporis, aut paullo superioris, epistolum.

M. T. C. TERENCEM SVAE, S. P. D.

SI vales, bene est: valeo. Da operam, ut convalescas. quod opus erit, ut res, tempusque postulat, provideas, atque administres: & ad me de omnibus rebus, quam sæpissime litteras mittas. Vale.

22

ARGUMENTVM.

Ejusdem argumenti, cujus fuerat, quæ precessit, epistola.

M. T. C. TERENCEM SVAE, S. P. D.

SI vales, bene est: valeo. Nos quotidie tabellarios nostros expectamus: qui si venerint, fortasse erimus certiores, quid nobis faciendum sit: faciemusque te statim certorem. Valitudinem tuam cura diligenter. Vale. kalendis Septembrib.

23

ARGUMENTVM.

Biduo ante eam, quæ sequitur, scripta; se a Cesare litteras satis liberales accepisse nuntiat.

M. T. C.

M. T. C. TERENTIAE SVAE, S. P. D.

SI vales, bene est: valeo. Redditæ mihi tandem sunt a Cæsare litteræ satis liberales: & ipse opinione celerius p. venturus esse dicitur. Cui utrum obviam procedam, an²⁴_a hic eum expectem, cum constituero, faciam te certio-
torem. Tabellarios mihi velim quam primum remittas. Valitudinem tuam cura diligenter. Vale. D. pridie idus Sext.

ARGVMENTVM. 24

De Cæsaris ex Ægypto & Asia adventu se nihil certi habere significat.

M. T. C. TERENTIAE, S. P. D.

SI vales, bene est: valeo. Nos neque de Cæsaris adventu, neque de litteris, quas Philotimus habere dicitur, quidquam adhuc certi habemus. Si quid erit certi, faciam te statim certio-
torem. Valitudinem tuam fac ut cures. Vale. III idus Sextiles.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARVM

AD

CONSVLES, ET CETEROS,

LIBER QVINTVSDECIMVS.

ARGVMENTVM. I

De bello Parthico quæ cognoverat, ad senatum perscribit ex provincia.

M. TVLLIVS M. F. CICERO PROCONS. S. P. D.
COSS. PRAETT. TRIBB. PL. SENATVI.

SI vos V. B. E. E. Q. V. Etsi non dubie mihi nuntiabatur, Parthos transisse Euphratem cum omnibus fere suis copiis: tamen, quod arbitrabar, a M. Bibulo proconsule certiora de his rebus ad vos scribi posse, statuebam

E e

mihi